

BOEKBESPREKINGEN

A. L. Grader v. d. Maas, HANDBOEK VOOR DOCUMENTAIRE CREDIETEN, uitg. Stichting tot Bevordering van de Studie van het Bank- en Effectenbedrijf, 's-Gravenhage 1951

door Prof. Dr J. F. Haccoü

Het is een goede gedachte van de Stichting tot bevordering van de studie van het Bank- en Effectenbedrijf geweest om de heer Grader van der Maas de uitgave van deze studie mogelijk te maken. De inhoud van het boek bevestigt wat Prof. Mr Dr G. M. Verrijn Stuart als voorzitter van het Bestuur van deze Stichting in zijn „Ten geleide” zegt, n.l. dat hier een schrijver aan het woord is, die door zijn werkkring bij een der grote Nederlandse bankinstellingen grondige kennis van de praktijk van het documentaire crediet heeft, terwijl het boek tevens de herkomst verradert; het is n.l. ontstaan uit een langjarige cursus en heeft daarvan ook de bezwaren in zoverre het nu en dan in herhalingen vervalt. Op zichzelf zijn deze echter niet storend en zij worden gaarne op de koop toe genomen.

De bedoeling van dit werk van 375 blz. is, blijkens het voorwoord, om te trachten de leek zowel als de bankemployé, die zich op dit gebied wenst te oriënteren, een volkomen inzicht te verschaffen op het terrein van documentaire credieten, in de uitgebreidste zin des woords. Bovendien bedoelt het een vraagbaak te zijn voor degenen voor wie het documentaire crediet weliswaar geen onbekend, maar toch geen vertrouwd terrein is in verband met een te geringe praktijk op dit gebied. Inderdaad, het blijft een populaire uiteenzetting voor de praktijkman en de bankemployé en in deze zin voldoet het dus aan de opzet. Doch dan is o.i. de titel te groots; noch economische noch diepgaande juridische beschouwingen komen voor en dat terwijl een materie (wissel, connossement, vrachtbrief, etc.) wordt behandeld, waarbij tal van belangrijke juridische facetten aanwezig zijn. Handleiding ware in dit geval een betere titel geweest. Het komt ons bovendien voor, dat het werk aan bruikbaarheid maar ook aan aantrekkelijkheid zou hebben gewonnen, indien het beknopter, dus strakker ware gehouden: een dergelijk dik boek werkt in onze tegenwoordige zenuwachtige tijd eerder afstotend dan aantrekkelijk. Daartegenover staat, dat het vermoedelijk meestal inderdaad als vraagbaak zal worden gebezigd, welk gebruik door het register wordt vereenvoudigd.

De uitgave van een dergelijk werk lijkt ons op zichzelf volkomen gemotiveerd. Immers, het documentaire (bank-)crediet heeft in de laatste decennia een dergelijke omvang gekregen, dat dit op zichzelf reeds een inventarisatie zou motiveren. Doch bovendien, de onder het documentaire crediet vallende vormen worden vooral gebezigd in het verkeer tussen de zakenwereld en het bankwezen en juist voor het bedrijfsleven zou over het algemeen een economische of juridische documentatie veeleer afschrikwekkend dan aantrekkelijk werken. Hier wenst men te weten waaraan men toe is en in de dagelijkse praktijk wordt weinig prijs gesteld op bespiegelingen en theorieën. Wel echter wenst men voor gevaaren te worden gewaarschuwd en hierop is het boek mede gericht, zij het, dat werd nagelaten een der grootste gevaaren voor de begunstigde met voldoende nadruk te noemen. Er is een afzonderlijk hoofdstuk gewijd aan het onderzoek door de bank van de bij haar door de begunstigde van een documentair crediet aangeboden documenten, dat voor de zakenman vele leringen inhoudt, echter nalaat hem voldoende nadrukkelijk en uitvoerig op het grote gevaar te wijzen, dat eraan kan zijn verbonden, n.l. dat weigering van aanvaarding door de bank van de documenten wegens afwijkingen of onregelmatigheden ertoe kan leiden, dat deze begunstigde-verkoper weliswaar de connossementen heeft, maar dat de goederen buiten zijn macht zijn gekomen zonder dat hij de waarde heeft ontvangen. Te veel staat in dit boek als uitgangspunt de bank.

Hoewel de auteur uitdrukkelijk stelt, dat onder het documentaire crediet wordt verstaan het documentaire bankcrediet, dus de driehoeksverhouding koper-bank-verkoper, wijdt hij toch een hoofdstuk aan de klassieke vorm van de accept- en remboursscredieten, zoals deze vóór 1914 in de internationale handel overwegend voorkwamen, waarbij dus sprake was van een verhouding tussen importeur of exporteur en een bank, een vorm welke vooral voor Londen als internationaal centrum van grote betekenis is geweest en overigens ook thans nog voorkomt. Hoofdzaak zijn echter in deze studie de moderne vormen, ontstaan zowel door de internationale politieke spanningen en door de moeilijkheden, welke de regeringen via de regelingen van het internationale goederen- en betalingsverkeer hebben veroorzaakt (economische en daaronder contingentierings- en daarnaast deviezenpolitiek) als door het opkomen van nieuwe gebieden maar vooral ook nieuwe personen in de internationale handel.

Herroepelijke en onherroepelijke, uitbetalings-, zicht- en acceptcredieten, special en general credits, special en general letters of credit, negociëringcredieten en letters of Authority passeren de revue. Aan aflopende en renouvellerende, overdraagbare en niet-overdraagbare credieten, aan subsidiaire, enkel- en meervoudige, deelbare en on-deelbare credieten wordt ruimschoots in hun betekenis voor de praktijk aandacht be-steed, evenals aan local currency en foreign currency, simple en reimbursement credits. Dat deze aandacht noodzakelijk is, weet een ieder, die met de praktijk van deze vormen te maken heeft. De slordigheid waarmede men een geopend credit vaak in de praktijk bekijkt, kan uitermate kostbaar worden en het is dus goed, dat hierop met klem van argumenten wordt gewezen, ook al omdat door verbetering in dit opzicht het werk in het zakenleven en in de bankpraktijk belangrijk zou kunnen worden vergemakkelijkt en vereenvoudigd. De verschillende documenten — zoals connossement, vrachtbrief, consulaire factuur, certificaat van oorsprong, wichtnota enz. — worden met hun mérites en zwakheden, ook in onderlinge vergelijking voor de verladingspapieren, besproken.

Het spreekt vanzelf, dat, hoezeer de auteur ernaar heeft gestreefd het populaire karakter van het boek te handhaven, hij toch niet kon vermijden herhaaldelijk melding te maken van de spraakverwarring op dit uitgebreide en ondanks de decennia van bestaan nog zo nieuwe gebied, terwijl uitvoerige beschouwingen worden gewijd aan de internationale regelingen, onder auspiciën van de Internationale Kamer van Koophandel tot stand gekomen; een vertaling van deze uniforme regelen en usances met betrekking tot documentaire credieten en van de herziening-1951 werden in het aanhangsel opgenomen.

De Amerikaanse verhoudingen op dit gebied zijn onderwerp van een uitvoerige beschouwing, toegelicht met modellen van de verschillende in gebruik zijnde gestandaardiseerde formulieren, terwijl in het aanhangsel de herziene Amerikaanse definities op het gebied van de internationale handel-1941 zijn opgenomen in de oorspronkelijke taal.

Door de hele tekst zijn de nodige modellen en voorbeelden toegevoegd, welke de lezer in staat stellen het gelezene nog eens aan de hand van deze stukken te overdenken.

Aan de aansprakelijkheid in verband met het wisselrecht en vooral aan de vraag in hoeverre de begunstigde als trekker van de wissel in verband met het regresrecht aansprakelijk zal kunnen worden gesteld, zijn een kleine twintig bladzijden gewijd, waarbij na een korte populaire juridische beschouwing weer in hoofdzaak de praktische zijde van het vraagstuk wordt besproken en dus ter sprake komen de clauses with en without recourse to drawer, terwijl voorts de figuren van documents against payment en documents against acceptance, de rente- en rabatclauses en de red letter clause worden behandeld.

Het is jammer, dat de auteur hier en daar, indien hij buiten zijn gebied komt, minder gelukkige opmerkingen maakt. Zo lezen wij b.v. op blz. 199, dat wanneer de vreemde valuta direct bij het afsluiten van de transactie of bij het openen van het documentaire credit contant wordt gekocht, hierin een gevaar kan schuilen, indien later de goederen niet geleverd worden en dus van het documentaire credit geen gebruik wordt gemaakt. Het komt ons voor, dat hier het gevaar niet schuilt in het dekken van de vreemde valuta — zoals wordt gesuggereerd — doch in het niet-nakomen van haar verplichting door de wederpartij. Het betoog, dat hieraan bovendien nog wordt gekoppeld, n.l. dat het eventuele verlies op de valutatransactie — door devaluatie van de gekochte valuta — wordt ontgaan indien er andere aankopen van goederen in deze valuta lopen, waarvoor zij ter betaling kan worden gebezigd, werkt dan verwarrend; immers, hier is alleen maar sprake van een gelukkige samenloop van omstandigheden.

Als conclusie kan worden gesteld, dat deze publicatie, ook al — en misschien zelfs wel juist — omdat zij niet pretendeert wetenschappelijk te zijn, zeker nuttig is en wij wens haar in handen van de tallozen, die met documentaire credieten in hun bedrijf hebben te maken. Het boek zal veel extra-werk kunnen voorkomen, indien van de inhoud met aandacht wordt kennis genomen, en een vraagbaak kunnen zijn voor allen, die met de praktijkmoeilijkheden hebben te kampen. De auteur heeft hier een rijke praktische ervaring op dit moeilijke gebied vol voetangels en klemmen, mede in verband met de internationale verschillen, op een over het algemeen vlot leesbare wijze ter beschikking van het bedrijfsleven gebracht en het werk verdient als documentatie dus alleszins zijn plaats.

Wellicht dat het ertoe kan bijdragen, dat het aantal gevallen, waarbij de banken moeten constateren dat niet volledig aan de voorwaarden van het credit is voldaan, dan in de toekomst beneden de 40 à 60 % van het totale aantal documentaire credieten — zoals zulks in Amerika het geval blijkt te zijn en welk cijfer voor ons land vermoedelijk niet veel lager ligt — zal dalen. Dit cijfer toont reeds aan hoezeer een gids op dit gebied van nut kan zijn.

door Dr A. I. Diepenhorst

Zoals de titel van dit boek reeds aanduidt, betreft het hier een inleiding, met name bestemd voor de kandidaten voor het examen M.B.A. en S.P.D. Als zodanig heeft het boek zeker zijn qualiteiten; het is meestal helder en steeds onderhoudend geschreven en het brengt de lezer in vrij kort bestek in aanraking met de voornaamste onderdelen van de bedrijfseconomie. Na een korte inleiding, gewijd aan de methodologie en de ondernemingsvormen, worden achtereenvolgens de kostprijs, de balans, de financiering en de organisatie behandeld.

Bij de analyse van het kostprijsvraagstuk valt op de afleiding van de wet van de continuïteit uit het verschijnsel van de complementariteit. „De complementariteit”, aldus Potgieser, „dwingt tot continuïteit”¹⁾ en deze continuïteit „dwingt tot vervanging van de kostenelementen, die in het eindgoed begrepen op de afzetmarkt zijn afgestoten”.²⁾ Er is hier dus sprake van een vervangingsverplichting als een „absolute noodzakelijkheid”.³⁾ In deze opvatting is geen plaats voor de mogelijkheid, dat vervanging irrationeel zou zijn, met andere woorden voor een doorbreking van de continuïteit. Het alternatief tussen vervangingswaarde en opbrengstwaarde wordt dan ook nergens gesteld. Potgieser verwijderd zich daarmee van de gangbare grondslagen van de leer van de vervangingswaarde. Dit is zijn goed recht, maar wij vragen ons af of een inleidend leerboek de geschikte plaats is om een zo afwijkend standpunt te introduceren, en of een nadere argumentatie en een critische analyse van wat hier zo radicaal wordt verworpen de door Potgieser ingenomen positie niet wat nader zouden kunnen afbakenen.

Aan de rentefactor wordt ons inziens te geringe aandacht geschonken; ze wordt slechts bij de behandeling van de kostencategorie der duurzame productiemiddelen, en dan nog zeer terloops, ter sprake gebracht. Over de aan te houden rentevoet wordt gezweven.

In de beschouwingen over de verbijzondering van de kosten wordt eerst uitdrukkelijk gesteld, dat de kostprijs gebaseerd dient te worden op „een bedrijfsbezetting die normaal is en niet op een bedrijfsbezetting, zoals die zich op een bepaald geval incidenteel ontwikkelde”.⁴⁾ Even later wordt dan echter de kostprijsformule ontwikkeld:

$$\text{kostprijs} = \frac{\text{constante kosten}}{\text{normale bezetting}} + \frac{\text{variabele kosten}}{\text{werkelijke bezetting}}$$

hetgeen met de eerder gedane uitspraak niet valt te rijmen, omdat nu niet langer van één basis, de normale bezetting, sprake is.

In hoofdstuk VIII, handelende over winstbepaling en winstverdeling, duikt voor het eerst een nadere definiëring van het kostenbegrip op. Bovendien wordt het niet geheel duidelijk welke positie Potgieser zelf met betrekking tot de door hem overgenomen omschrijving inneemt.

Het hoofdstuk, gewijd aan de balansanalyse, dat inderdaad in een behoefte voorziet, had ons inziens beter in het deel handelende over de financiering geplaatst kunnen worden.

De analyse van het vraagstuk van de quantitative verhoudingen achten wij het meest onbevredigende deel van het boek. Toegegeven zij, dat het geen gemakkelijke taak is in kort bestek hiervan een verantwoorde behandeling te geven. Potgieser maakt het zich echter wel te gemakkelijk, als hij zich uitsluitend bezig houdt met de standvastige verhoudingen en de substitutiemogelijkheid eerst aan het slot, in een voorbeeldje, in enkele regels afdoet om dan direct over te stappen op „het streven naar geleidelijke industrialisatie van ons vaderland”.⁴⁾

De beschouwingen over de interne organisatie schijnen ons het meest geslaagde deel van het boek. In bondige vorm wordt hier een goed overzicht van gegeven.

Tenslotte willen wij nog opmerken, dat het boek bij gebruik van twee lettertypen belangrijk aan overzichtelijkheid zou kunnen winnen. De talloze voorbeelden, anecdotes en uitweidingen, die thans in de doorlopende tekst zijn opgenomen, werken op den duur storend.

¹⁾ pag. 27.

²⁾ pag. 27.

³⁾ pag. 27.

⁴⁾ pag. 252 en 253.

door A. C. J. de Jong

Deze brochure is bestemd om het publiek voorlichting te geven inzake datgene, wat het publiek van het accountantsonderzoek mag verwachten en daartoe bevat zij mede een populair inzicht in het accountantsonderzoek. Zoals het voorwoord zegt, is zij bestemd voor credietverstrekkers, leraren in accountancy enz.

De opzet is tweeslachtig en dientengevolge is de brochure voor credietverstrekkers niet populair genoeg en voor leraren te populair. De leraren in de accountancy zullen van deze brochure echter in het kader van de verdere uitgebreide publicaties kennisnemen. Daarbij blijft dus alleen de vraag, welke verwachtingen de credietverstrekkers na de lezing zullen koesteren.

Deze tweeslachtigheid komt voornamelijk tot uiting in het vierde hoofdstuk. Nadat het karakter van jaarstukken, de accountantsverklaring en het rapport is behandeld en het doel van het accountantsonderzoek is uiteengezet, gaat men in op de methode en de middelen, die de accountant bij zijn onderzoek volgt en gebruikt.

Aangezien het uiteraard niet goed mogelijk is om deze methode voor een publiek van leken (credietverstrekkers) te behandelen, moeten de schrijvers zich beperken tot:

- 1° kleine en middelgrote ondernemingen (pag. 30)
- 2° methoden van onderzoek, waarover men op populaire wijze kan schrijven en waarbij de nadruk valt op de bepaling van de juistheid van activa en passiva op balansdatum.

De eerste beperking doet wonderlijk aan in een land waar de grote onderneming tot ontwikkeling is gekomen en doet onmiddellijk de vraag rijzen, waar dit onderwerp behandeld zal worden. De beperking hangt m.i. samen met de controleproblemen, welke ook in de Verenigde Staten op het gebied van de controle van grote ondernemingen nog moeten worden opgelost.

De tweede beperking wordt verdedigd met het argument, dat het onpractisch zou zijn methoden te behandelen waarin de oordeelsvorming een zo grote rol speelt als bij de controle van de resultaten het geval is. Uiteraard is dit geen argument van principiële betekenis, het betekent alleen dat een behandeling van deze methoden veel moeilijker is en bovendien varieert met de aard van de onderneming. De belangrijkheid van deze methoden is echter zodanig, dat deze tweede beperking de opzet van de brochure aantast. De schrijvers merken, ten aanzien van de resultatenrekeningen, terecht op, dat deze van vitale betekenis zijn voor de credietgevers en minstens zo belangrijk als de balans, en ten aanzien van de balans, dat de wijzigingen in de balansposten meer betekenis hebben dan die posten zelve, waarmede o.i. de onaanvaardbaarheid van de beperking is aangegeven. Aangestipt worden dan wel het gebruik van statistische gegevens en van de budgetresultaten, maar dit gebruik wordt in het geheel niet toegelicht. De methode van de bedrijfsvergelijking wordt zelfs niet genoemd, hoewel op dit gebied in de Verenigde Staten resultaten bereikt konden worden en bereikt zijn. Men denke slechts aan de arbeid op het gebied van de hotel-accountancy.

De brochure bevat dan ook twintig bladzijden, gewijd aan het (zelfstandig) balansonderzoek en ruim één bladzijde aan het onderzoek naar de resultaten, hetgeen ten dele wortelt in de in de aanvang aangegeven, niet juiste opzet van de brochure.

De schrijvers zijn zich dit blijkbaar wel bewust wanneer zij op pag. 30 mededelen dat: „each audit must be designed to fit the particular circumstances. The discussion which „follows does not constitute a „standard audit program”. It does not describe a „typical „audit”. This pamphlet does not tell a person how to make an audit; nor does it present „a yardstick for weighing the adequacy of an audit. It is the CPA's responsibility and „his alone, to determine what procedures are necessary and how extensively they „shall be applied in a particular audit.”

Deze toelichting, welke de geringe waarde van dit vierde hoofdstuk aangeeft, kunnen wij volledig onderschrijven. Zij wordt gevolgd door een goede bespreking van enige methoden, die — om boven aangegeven redenen — onvolledig moest blijven.

Het doel van het geschriftje is echter reeds bereikt in de eerste drie hoofdstukken, die resp. het karakter van de jaarstukken, accountantsverklaringen en accountantsrapport, en de filosofie van de accountancy behandelen. De verstandige leek heeft hieraan voldoende en de behandeling van deze hoofdstukken is uitstekend te noemen.

In deze hoofdstukken wordt het benaderende karakter van de jaarstukken onderstreept, waarbij echter wordt opgemerkt, dat algemeen aanvaarde boekhoudkundige principes de tolerantie aangeven. De ontwikkeling van het karakter van de verklaring, waarin het

woord certificaat is vervangen door het woord opinie, omdat de accountant niet bedoelt de cijfermatige juistheid van de jaarstukken te waarborgen, wordt uiteengezet. De verantwoordelijkheid van de accountant ten opzichte van fraudes wordt terecht en juist behandeld. Op pag. 22 worden daarna dan de wegen, waarlangs de doelstellingen van het accountantsonderzoek bereikt worden, in een zestal punten duidelijk samengevat en daarmee had de brochure besloten kunnen worden.

Voor studerenden vormt dit geschriftje een nuttige inleiding, echter alleen een inleiding. Aanvulling van kennis uit de overige publicaties van het Amerikaanse Instituut — vermeld in de appendix bij deze brochure en uit de publicaties van de Securities and Exchange Commission („Accounting Series Releases”) — is noodzakelijk.
